

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Campagnes du roi Amaury 1er de Jérusalem en Égypte, au XIIe siècle, par *Gustave Schlumberger*. Paris. Librairie Plon. 1906. Εἰς 8^{ον} σ. 352.

Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Schlumberger ἔδεν εἶνε μόνον γνωστὸν παρ' ἡμῶν, εἶνε δημῶδες. Αἱ μακρὰ αὐτοῦ μελέται περὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου, αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ συγγραφαὶ κατέστησαν γνωστὰς, προσιτὰς εἰς πάντας, ζωντανὰς τὰς μεγάλας μορφὰς αὐτοκρατόρων οἷοι ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Δικαίως δὲ αὗται συμπεριελήφθησαν ἐν ἑλληνικαῖς μεταφράσεσι τῶν κ. κ. Βουτυρᾶ καὶ Λαμπρίδου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ, ὅπως γείνωσι γνωστὰ καὶ εἰς ἐκείνους τῶν φίλων τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας, ὅσοι ἀγνοοῦσι τὴν γαλλικὴν ἢ δὲν ἔχουσι τὰ ἐν μέρει σπάνια ἀποβάντα καὶ δυσἀπόκτητα διὰ τὸν πλούσιον κόσμον τῶν εἰκόνων πρωτότυπα. Οἷονεὶ δὲ συμπλήρωμα τῶν συγγραφῶν τούτων εἶνε τὸ ἔργον αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ στρατείας τῶν ἐκ τῆς Ἰσπανικῆς Καταλωνίας Ἀλμουγαβάρων κατὰ τὰ ἔτη 1302 μέχρι 1311.

Τώρα δὲ ὁ φιλέλλην Γάλλος ἱστορικὸς διὰ τῆς ἐνταῦθ' ἀγγελλομένης νέας αὐτοῦ συγγραφῆς ἀνοίγει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἄλλας σελίδας τῆς πολυπλόκου ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὰς περιπετειώδεις ἡμέρας τῶν σταυροφοριῶν.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1099 κυριευθεῖσα ἡ ἱερά πόλις ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου Βουιλλῶν ἔχει ἀποθῆ πρωτεύουσα ἀνεξαρτήτου βασιλείου καὶ ἔδρα γαλλικοῦ δυναστικοῦ οἴκου. Τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Γοδοφρείδου ὁ πέμπτος, ὁ Ἀμάλριχος Α,' εἶνε τὸ θέμα τοῦ προκειμένου συγγράμματος τοῦ κ. Schlumberger. Τὴν βασιλείαν τοῦ φιλοπολέμου βασιλέως (1162 - 1174) σχεδὸν ὀλόκληρον πληροῦσιν αἱ στρατεῖαι αὐτοῦ κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Αἴγυπτον Φατιμιδῶν. Οὐδ' ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τοῦς Ἕλληνας ἡ βασιλεία αὐτοῦ μόνον ὡς ἐκ τῆς χώρας, ἐφ' ἣν

ἔργα, καὶ τῶν μεγάλων καὶ περιπετειωδῶν αὐτοῦ ἀγώνων πρὸς ἄνδρας οἵοι ὁ Νουρεδῖνος καὶ ὁ τὴν δυναστείαν τῶν Φατιμιδῶν ἐν ἔτει 1171 καταλύσας περιώνυμος Σαλαδῖνος· ἀλλὰ συνδέεται ὁ Ἀμαλρίχος καὶ ἀμέσως πρὸς τὸ Βυζάντιον ὡς σύμμαχος αὐτοῦ καὶ γαμβρὸς τοῦ βασιλεύοντος οἴκου τῶν Κομνηνῶν, λαβὼν ὡς δευτέραν σύζυγον τὴν ὠραίαν ἀνεψίαν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, Μαρίαν τὴν Κομνηνήν.

Ὡς σύμμαχος καὶ κηδεστής ἐνὸς τῶν ἡρωικωτάτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀντίπαλος μεγάλων καὶ κραταιῶν τῆς Ἀνατολῆς σουλτάνων, ὡς ἀπτόητος στρατιώτης εἶνε ὁ Γάλλος βασιλεὺς τῆς Παλαιστίνης μορφή ἀληθῶς ἡρωικῆ, ἐφελκύουσα τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν παντὸς φιλόστοργου τιμῶντος τὸ μεγαλεῖον καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτοῦ. Διὸ ἔχει δίκαιον ὁ κ. Schlumberger λέγων· «Ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἦτο ἀληθῶς παρὰ πολὺ ὑπερτέρα τῶν δυνάμεων ἃς διέθετε καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὑπὲρ μέτρον ἀξία λόγου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπέτυχε τέλος. Ἄλλ' αἱ ἐνδοξοὶ ἐκεῖνοι στρατεῖαι τῆς μικρᾶς ἐκείνης στρατιᾶς Φράγκων ἡρώων, ἐπιδιωκόντων μετὰ λύσσης τὴν κατάκτησιν τῆς εὐρείας ἐκείνης χώρας, ἔχουσι τοιοῦτον ἄρρωμα ἱπποτισμοῦ καὶ πολεμικῆς ἐποποιίας, ὥστε δεσπόζουσιν ἀκατανικήτως τοῦ πνεύματος παντὸς τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἀφελῆ καὶ συγκινητικὴν διήγησιν αὐτῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρονικοῖς τῶν πάλαι χρόνων. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν ἐπιβάλλομαι νὰ ἐκθέσω τὰ κατ' αὐτὰς ἐνταῦθα».

Ἐκπληροῖ δὲ τὸ ἀναληφθὲν ἔργον ὁ συγγραφεὺς μετὰ τῆς γνωστῆς αὐτοῦ ἀκριβοῦς ἄμα καὶ γλαφυρίας. Ἀκολουθῶν πιστῶς τὰς πηγὰς, πολλάκις δ' ἀντιγράφων αὐτόχρημα τὰ μεσαιωνικὰ γαλλικὰ, ἀραβικὰ καὶ βυζαντιακὰ χρονικὰ, ἐν οἷς ἐκτίθενται αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν σιδηροφράκτων Γάλλων ἱπποτῶν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νεῖλου, μεταδίδει καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ θέλγητρον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξ αὐτῶν αὐτὸς ἐδανείσθη κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν. Αἱ περιγραφαὶ αὐτοῦ εἶνε ζωηραὶ, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ τοπία παριστάνονται ὡς ἐν εἰκόνι εὐχρώμφ, καὶ χάρις γαλατικὴ ἐπιπνέει ἐπὶ τοῦ ὄλου, ὅταν ἀφηγῆται θυμῆρη ἐπεισόδια ἢ εὐφροσύνας ἐορτὰς, οἷα ἡ γαμήλιος τελετὴ τοῦ Ἀμαλρίχου μετὰ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ κορυφούται εἰς συγκίνησιν, ὅταν ἐκθέτῃ τὴν παρὰ τὸν Νεῖλον ἀτυχίαν τοῦ συμμάχου βυζαντιακοῦ στόλου. Τῶν ὠραιωτάτων δὲ τέλος αελί-

δων τοῦ βιβλίου εἶνε αἱ τελευταῖαι, ἐν αἷς ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν διηγεῖται τὴν ἐν ἔτει 1171, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου, ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀμαλρίχου εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ τὸν Κομνηνὸν χάριν ἀνανεώσεως τῆς ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου συμμαχίας, ἔχων ἕνεκα τῆς περὶ τῆς ἀποδημίας ταύτης σιωπῆς τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀσφαλῆ ὁδηγὸν τὸν ἐπίσκοπον Τύρου Γουλιέλμον καὶ καθιστάνων τὸν ἀναγνώστην κοινωνὸν τῆς ἀφελείας τοῦ ἀρχαίου Γάλλου χρονογράφου.

Ὁ κ. Schlumberger ἀρέσκειται εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς ἱστορικῆς ἐποποιίας. Μὴ δὲν ὠνόμασεν αὐτὸς Βυζαντιακὴν ἐποποιίαν καὶ τὴν ἔνδοξον περιόδον τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῶν Ἀραβομάχων καὶ Βουλγαρομάχων βασιλέων; Τοιαύτη ἐποποιία εἶνε ἀληθῶς καὶ ἡ ἱστορία τοῦ βασιλέως Ἀμαλρίχου, οἷαν παρέστησεν αὐτὴν. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ νέον τοῦ βιβλίου ἢ ἀντρυφήσωσιν ὁμοίως οἱ φίλοι τῆς ἱστορίας ὅσον καὶ οἱ φίλοι τῆς ποιήσεως.

Ἡλία Α. Τσιτσέλλη Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς νήσου Κεφαλληνίας εἰς τόμους τρεῖς. Τόμος πρῶτος. Βιογραφικά. Οἴκων ἱστορίαι. Δημοσιεύματα. Ἐν Ἀθήναις. 1904. Εἰς 8ον, σ. κ', 939.

Ὁρθῶς ποιῶν ὁ μετριόφρων συγγραφεὺς ἐχαρακτήρισε τὸ βιβλίον τοῦτο ὄχι ὡς ἱστορίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ Κεφαλληνίας, ἀλλ' ὡς ὕλην σύμμικτον συμβάλλουσαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς νήσου. Χαρακτηριστικὸν δὲ δείγμα τοῦ ὅλου ἔργου εἶνε ὁ προκείμενος ἡμῖν πρῶτος τόμος, περιέχων βιογραφίας ἀνδρῶν Κεφαλλήνων ἢ δρασάντων ἐν Κεφαλληνίᾳ ἢ ὅπωςδῆποτε συνδεομένων μετὰ τῆς νήσου καὶ ἱστορικὴν ὕλην περὶ κεφαλληνιακῶν οἴκων. Εἶνε δὲ οἱ βιογραφούμενοι ἀρχαῖοί τε καὶ μεσαιωνικοὶ καὶ νέοι, ἐπίσημοί τε καὶ μὴ. Ἢ ἂν ὁ τι κεφαλληνιακὸν, πᾶν ὃ τι δυνάμενον νὰ χύσῃ φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἰθαγενῶν ἢ ἄλλοθεν μεταναστευσάντων οἴκων, τὰς τύχας τῶν κεφαλληνιακῶν πόλεων, τὰ ἐν τῇ νήσῳ συμβάντα, οὐδὲ τῶν γεγονότων τῆς καθολικώτερον ἑλληνικῆς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ξένης ἱστορίας ἐξαιρουμένων ἐφ' ὅσον σχετίζονται πῶς πρὸς τὰ κεφαλληνιακὰ πράγματα, γίνεται ἀντικείμενον λόγου ἐν τοῖς Κεφαλληνιακοῖς. Διὰ τοῦτο

ἀνάμικτος καὶ ποικίλη εἶνε ἡ ὕλη τῆς συγγραφῆς, ἀναφερομένη τοῦτο μὲν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἔθνους, μάλιστα δὲ εἰς τὸν τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἰδιαίτατα τῆς Κεφαλληνίας, τοῦτο δὲ εἰς τὰ γράμματα, ἅτινα οὐχ ἦττον τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπεύει ἡ Κεφαλληνία κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἡ δὲ σύμφυρτος αὕτη ὕλη μόνον ἐξωτερικὴν ἐνότητα ἔχει, τὴν λεξικογραφικὴν κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν τοῦ ὀνόματος τῶν βιογραφουμένων. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γείνη πολὺς λόγος περὶ μεθόδου ἐν τῇ καθ' ὅλου συγγραφῇ τοῦ ἔργου, καθ' ἃ διέγνω καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, ὁμολογῶν ἐν τῷ προλόγῳ περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν κατὰ τὰς συλλογὰς τῆς ὕλης αὐτοῦ τὴν ἀναμῖξ καὶ οὐχὶ κατὰ μέθοδον κατάταξιν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον δὲν ὑπάρχει πάντοτε μέθοδος περὶ τὴν κατάταξιν. Οὕτως ὁ μὲν χωρισμὸς τοῦ Μέρους πρώτου (Βιογραφίαι - οἰκῶν ἱστορίαι) καὶ τοῦ δευτέρου (Δημοσιεύματα - Βραχέα βιογραφικὰ) δὲν ἔχει ἐπαρκῆ λόγον. Τὰ δ' ἐξαιρετὰ ἄλλως ἄρθρα Ἀντιγραφεῖς (δεόμενον συμπληρώσεως), Βυζαντινοὶ διοικηταί, Στρατιωτικαὶ οἰκογένειαι, Φραγγικαὶ οἰκογένειαι, Χρυσοβιδλικά οἰκογένειαι (ὄρος ἀληθῶς πρωτότυπος πρὸς δῆλωσιν τῶν εἰς τὸ Libro d' oro ἐγγεγραμμένων εὐπατριδῶν) μόλις που ἀναμένει καὶ δύναται νὰ εὔρη ὁ ἀναγνώστης ὑπὸ τὴν οἰκίαν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐν ἣ ἐτέθησαν. Θὰ ἦτο δὲ προτιμότερον τὰ περὶ τῶν οἰκῶν τούτων, ἐξ ὧν λείπουσιν αἱ δὲ, ἐν σ. ιη' καὶ 555, ἀμαρτύρως μνημονευόμεναι κουμανικαὶ οἰκογένειαι, νὰ ἐπραγματεύετο ὁ συγγραφεὺς εἰσαγωγικῶς ἐν αὐτῷ τῷ προλόγῳ, παραπέμπων διὰ τὰ καθ' ἕκαστα εἰς χωριστὰ ἄρθρα, ἔστω καὶ βραχέα. Ἡ δὲ πληθώρα τῆς ὕλης ἄγει ἐνίοτε αὐτὸν εἰς σύμφυρτον κατανομήν αὐτῆς εἰς τὸ κείμενον ἢ εἰς τὰς σημειώσεις ἄνευ πολλῆς τάξεως καὶ μεθόδου. Ἰδίᾳ δὲ εἶνε συχναὶ παραπομπαὶ ἀνεπαρκεῖς ἢ ἐνίοτε ὄλως ἄχρηστοι διὰ τὸ ἀτελὲς αὐτῶν. Ἔστωσαν παραδείγματα ὀλίγα ἐκ πολλῶν· σ. 471 σημ. 4· Ἰ. Καμπούρογλου Φραγκίσκος Σκουῖφος ἐν Ἰλισσῷ Ἀθηνῶν (ἐν τίνι τόμῳ καὶ ἔτει, ἐν τίσι σελίδι;); σ. 569 σημ. 4· Δ. Καμπούρογλους ἐν Μνημείοις Ἰστ. Ἀθηνῶν (γρ. Ἀθηναίων) 215 (λείπει ὁ τόμος); σ. 479 σημ. 5· Ἴδε Ἀκρόπολιν Ἀθ. 1887 (ἄνευ σημειώσεως τοῦ φύλλου καὶ τῆς ἡμερομηνίας); σ. 479 σημ. 6· Ἴδε Ἐφημε-

ρίδα Ἀθηνῶν (ἄνευ κᾶν τοῦ ἔτους)· σ. 851 ἐν λ. Κλαδᾶς Θεόδωρος ἄχρηστος εἶνε ἡ μαρτυρία, ὅτι ἔδην κριτικὴν μελέτην περὶ τῶν ποιήσεων τοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου, ἐν Πανδώρα ἄνευ μνείας τοῦ τόμου καὶ τῆς σελίδος. Παράδειγμα δὲ τῆς ἀτόπου παραθέσεως ἑλληνιστὶ τῆς ἐπιγραφῆς βιβλίου ἐν ξένη γλώσση γεγραμμένου εἶνε τὸ ἐν σ. 524 σημ. 1 Ξενοπούλου Ἱστορία Ῥουμανίας VIII, 220 ὅπου πρόκειται περὶ τῆς Ῥωμανιστὶ γεγραμμένης συγγραφῆς τοῦ Xenopol. Μείζων δὲ προσοχὴ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου ἐν Ἀθήναις ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συγγραφέως περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ξένων ὀνομάτων, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν κ. Ξιτσεῆλην νὰ προσθέσῃ ἐν τέλει πίνακα πλείστων ὄσων παροραμάτων, καὶ τοῦτον ὁλως ἀνεπαρκῶς περιέχοντα τὰ παρειαφρήσαντα λάθη. Σημειωθῆτω προσθέτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ πάντοτε κακὴ γραφὴ τῶν ὀνομάτων Lenormand ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Lenormant, Rodota ἀντὶ Rodotà, Bouchon ἀντὶ Buchon, Parsehs ἀντὶ Partsch. Τέλος δ' ἔτι πληρέστερον καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένον ἐπεθυμοῦμεν τὸ ἄλλως ἐξαιρετικὸν καὶ ἀναπόφευκτον ἔνεκα τοῦ ἀναμίκτου καὶ ἐνίοτε ἀπροσδοκῆτου καὶ ἀπροσδιονύσου τῆς ὕλης ἐν τέλει παρατεθὲν Εὐρετήριον κυρίων ὀνομάτων καὶ λεπτομερειῶν. Ἀρκείτωσαν ὀλίγα παραδείγματα. Εὐρίσκομεν μὲν ἐν αὐτῷ Βαρθολομαῖον τὸν Ἄρτης, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ ἀνάπαλιν Ἄρτης Βαρθολομαῖον· τὸν ἐπιφανῆ Κεφαλλῆνα Δόριζαν μᾶτην ἀναζητοῦμεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, εὐρίσκομεν δὲ μόνον ὡς Γεράσιμον (Δόριζαν) Κεφαλληνίας· λείπει ἡ λέξις Κουμανικαὶ οἰκογένειαι· ἄχρηστος εἶνε ἡ μνεία Δημοτικὰ ὠρολόγια, ἔπρεπε δὲ νὰ ἔχωμεν τὸ ἀνάπαλιν ὠρολόγια δημοτικά.

Τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίας συμφῶνως πρὸς τὸ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἐπικρατήσαν ἐν ταῖς Βιβλιοκρισίαις σύστημα τῆς ἐν ὀλίγοις παραδείγμασιν ἐπιδείξεως ἐκείνων ὅσα πρέπει νὰ ποφεύγωνται ἐν τῇ συγγραφῇ ἱστορικῶν ἔργων. Ἄλλως οὔτε ταῦτα τὰ παρατηρήματα οὔτε αἱ ἐπανορθώσεις λεπτομερειῶν τινῶν, εἰς ἃς ἠδυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ προβῶμεν, σκοποῦσι νὰ μειώσωσι τὸ παρ' ἅπαν τὸν ἔπαινον ὃν ὀφείλομεν πρὸς τὸν ἀκάματον συγγραφέα, ὅστις δι' ἐτῶν μακρῶν ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ πάτρια τῆς γενετείας, προέβη μετὰ ζήλου ἀξίου μιμήσεως εἰς τὴν

περισυναγωγὴν τῆς ἀφθόνου ὕλης τῆς διαφωτιζούσης τὰ κατὰ τὴν Κεφαλληνίαν. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ξένη βεβαίως πρὸς τὸν κ. Τσιτσεῖλην ἢ ιδιάζουσα ἐκείνη στοργὴ πρὸς τὴν ἰδίαν πατρίδα, δὲς δ' εἶπειν καὶ δικαία ὑπερηφάνεια ἐπ' αὐτῇ, ὧν ἄνευ δύσκολον εἶνε νάφιερῶσι τις τὸν βίον ὅλον εἰς τὴν μελέτην τῶν πατρίων. Ἀλλὰ κατὰ τὰλλα κατῴρθωσε νάποφύγη ὡς τὸ πλείστον τοὺς σκοπέλους ἐκείνους τῆς μεγαλοποιήσεως τῶν ἐπιχωρίων πραγμάτων, εἰς οὓς προσκρούουσι συνήθως παρ' ἡμῖν πολλοὶ τῶν τὰ ἐπιτόπια ιστορούντων, οἷονεὶ νομιζόντων, ὅτι ἡ γενέτειρα αὐτῶν εἶνε ὁ ὀμφαλὸς τῆς Ἑλλάδος, εἰ μὴ τοῦ κόσμου ὅλου. Τῆς ιστορίας τῆς Κεφαλληνίας ἀντελήφθη ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν δύο ἀξιολόγων προλόγων τῶν προτασσομένων τοῦ πρώτου τόμου, ὡς μέρους τῆς καθ' ὅλου ἐθνικῆς ιστορίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς βιογραφίαις τῶν ὑπ' αὐτοῦ βιογραφουμένων Κεφαλλήνων ἢ πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν συνδεομένων ἀνδρῶν συμπεριέλαβε πᾶν ὃ τι ἠδύνατο νά διαφωτίσῃ οὐ μόνον τὰ κατὰ τὴν πάτριον νῆσον, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλου. Ὁρθόταται δὲ εἶνε αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφερόμεναι γνώμαι περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς εὐρυτάτης μονογραφικῆς ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐξέρευνήσεως τῶν τοπικῶν ἐκάστης ἑλληνικῆς χώρας πραγμάτων καὶ τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς μέχρι τοῦδε τοιαύτης ἀσχολίας παρ' ἡμῖν. Τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν ἀναλαβὼν ἐπετέλεσεν ὁ κ. Τσιτσεῖλης μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας καὶ ζήλου ἀγαστοῦ, ἐξέρευνήσας πλὴν πλείστων ὄσων ἐντύπων βιβλίων ἀπειροπληθῆ ἀνέκδοτα μνημεῖα ἀποκείμενα ἐν τῇ δημοσίῳ ἀρχειοφυλακείῳ τῆς νήσου, ἀέν τοῖς ἀρχείοις τῆς ὀρθοδόξου Ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἐν Ἀργοστολίῳ καθολικῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἐν κώδιξι καὶ βρεβίοις μονῶν καὶ ναῶν, ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν κωδικῶν καὶ χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Κεφαλληνίας, ἐν τῇ τετρατόμῳ εἰς φύλλον συλλογῇ δημοσίων ἐγγράφων τοῦ Φρ. Λουκίσα» καὶ πολλοῖς ἰδιωτικοῖς ἀρχείοις καὶ εἰδικαῖς ιστορίαις κεφαλληνιακῶν οἰκῶν.

Ἐν ἔχομεν καὶ μόνον νά εὐχηθῶμεν ἐν τέλει, νά ἴδωμεν ταχέως ἐκδιδομένους καὶ τοὺς δύο ὑπολειπομένους τόμους τῆς συγγραφῆς ταύτης, εἰς ἣν ὁ φιλοπονώτατος ἐρευνητῆς τῶν Κεφαλληνιακῶν ἀφιέρωσε τριάκοντα ὅλα ἔτη ἀκαταπονήτου ἐργασίας.